

«EFFICIENCY»

**ДИДАКТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 263 –
«ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА»**

АНОТАЦІЯ

Актуальність роботи. Підготовка фахівців, адекватних вимогам сучасного ринку праці, є нагальною проблемою фахової підготовки студентів в умовах українського університету. Стратегія закладів вищої освіти передбачає забезпечення організації такого освітнього процесу в університеті, який би був спрямований на здобуття студентами якісної вищої освіти і на створення нових знань, умінь і навичок, що забезпечують формування професійних компетентностей відповідно до європейських стандартів вищої освіти. Процес фахової підготовки майбутніх спеціалістів вимагає відповідного дидактичного забезпечення, вагому роль тут відіграє педагогічне, дидактичне, психологічне, соціальне забезпечення реалізації принципів професійного навчання. Тому актуальною проблемою є обґрунтування та реалізація психолого-педагогічних принципів фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека»: формування змісту, форм, методів і засобів та організація навчально-виховного процесу.

Процес професійної підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» передбачає послідовного формування у майбутніх фахівців професійно-орієнтовані знання, компетентності, здібності, які забезпечують подальшу фахову діяльності спеціаліста. Забезпечення фахової підготовки передбачає запровадження необхідних педагогічних умов, побудови процесу навчання на засадах відповідних педагогічних закономірностей і положень теорії навчання – дидактичних та психолого-педагогічних принципів професійної підготовки в умовах сучасного українського університету.

Мета роботи і задачі дослідження. Визначення дидактичних, психологічних-педагогічних принципів фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека», висвітлення особливостей їх реалізації через специфіку відбору змісту, форм, методів і засобів організації навчального процесу в умовах сучасного українського університету.

Для досягнення поставленої мети нами визначено такі завдання:

- дослідження аспектів забезпечення професійної підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» (дидактичні, психолого-педагогічні, соціальні);
- визначення групи дидактичних принципів забезпечення професійної підготовки в умовах сучасного українського університету;
- виокремлення групи принципів професійної підготовки студентів.

Об’єкт дослідження. Дидактичні та психолого-педагогічні принципи професійної підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека».

Предмет дослідження. Реалізація психолого-педагогічних принципів у процесі фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека».

Методи досліджень. Вивчення навчальної документації, аналіз, синтез та узагальнення отриманих результатів.

Основні наукові та практичні результати, їх значення. Результати досліджень показали множину аспектів забезпечення фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека»: зміст, форми, методи та засоби роботи зі студентами, загальнодидактичні та психолого-педагогічні принципи, сукупність яких є необхідною умовою ефективного професійного становлення майбутніх спеціалістів в умовах ринкової економіки.

Загальна характеристика наукової роботи. У роботі проведено дослідження аспектів організації професійної підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека»: зміст, форми, методи, засоби, способи, загальнодидактичні та психолого-педагогічні принципи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ, ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ, ФАХОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ, ВИБІР ЗМІСТУ НАВЧАННЯ, ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ.....	7
1.1 Психолого-педагогічні принципи професійної підготовки студентів.....	7
1.2 Загальнодидактичні принципи професійної підготовки студентів.....	9
2. ДОСЛІДНА ЧАСТИНА.....	11
2.1 Реалізація психолого-педагогічних принципів в умовах професійної підготовки студентів.....	11
2.2 Реалізація загальнодидактичних принципів в умовах професійної підготовки студентів.....	15
ВИСНОВКИ.....	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	21

ВСТУП

Професійна підготовка фахівців у сучасному закладі вищої освіти вимагає побудови навчального процесу, який би мав забезпечити формування системи знань, умінь і компетенцій у майбутнього спеціаліста згідно до європейських стандартів вищої освіти. Вагома роль у створенні відповідних умов фахової підготовки спеціалістів належить побудові системи загально дидактичних і психолого-педагогічних принципів навчального процесу в закладі вищої освіти. Педагогічні принципи визначають зміст, форми, методи та засоби побудови навчального процесу в сучасному університеті.

У роботі зроблено аналіз аспектів фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека», виокремлено множину загально дидактичних та психолого-педагогічних принципів, методи, засоби і способи організації навчального процесу на кафедрі охорони праці, цивільної та промислової безпеки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

1 АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

1.2 Психолого-педагогічні принципи професійної підготовки студентів

Науковцями досліджено та виокремлено цілу низку дидактичних, психолого-педагогічних, соціально-педагогічних принципів фахової підготовки спеціалістів: формування та реалізації змісту професійного навчання (С. У. Гончаренко О. І. Губачов, В. Г. Кремень, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, А. І. Субетто) [2, 3, 5, 6, 7, 11], організації навчального процесу (Ю. В. Вінтюк, С. Г. Дегтярьова, А. Ф. Литвин, О. М. Новіков) [1, 3, 4, 6, 10], взаємодії у системах «педагог-студент», «студент-студент» (М. С. Коваль, І. М. Матійків, О. М. Новіков, С. О. Сисоєва [3, 4, 6, 10]), урахування психологічних і соціальних аспектів навчання (Г. П. Васянович, Д. С. Дегтярьова, І. С. Коваль, М. М. Козяр, О. М. Кокун, О. В. Повстін, Л. А. Руденко) [1, 4, 7, 8, 9, 10].

У процесі професійної підготовки студентів важливе місце займає взаємодіяльність викладачів і студентів, яка забезпечує особистісний розвиток і професійне становлення майбутніх спеціалістів в умовах сучасного університету. Організація професійної підготовки в умовах вітчизняного університету передбачає, перш за все, дотримання різноманітних наукових принципів. Серед таких психолого-педагогічних принципів професійної підготовки спеціалістів визначають, зокрема, такі: оптимального співвідношення індивідуального, особистісного та професійного розвитку; особистісно орієнтованого підходу; самоорганізації; співробітництва; гуманізації та гуманітаризації; духовності; громадськості та патріотизму; створення сприятливого середовища [1]. Розглянемо кожний з цих принципів послідовно.

Принцип оптимального співвідношення індивідуального, особистісного та професійного розвитку зумовлює процес самореалізації особистості. Своєю

чергою, індивідуальний розвиток визначається, зокрема, особливостями спадковості, темпераменту, станом фізичного та психічного здоров'я. Особистісний аспект розвитку зумовлюється особливостями інтелекту, мотиваційної сфери, психологічних настанов, спрямованості особистості [11]. Спрямованість особистості представляє собою систему професійно орієнтованих мотивів, домінуючих ідеалів, ціннісних установ, ідеалів та орієнтацій.

Принцип особистісно орієнтованого підходу. Реалізація цього психолого-педагогічного принципу передбачає врахування індивідуальних особливостей студента під час фахової підготовки в умовах університету (вікові, статеві, соціально-психологічні особливості, психологічні настанови), тобто особистісних потреб і можливостей студента.

Принцип самоорганізації передбачає таку організацію взаємодії студента та викладача у процесі фахової підготовки, яка забезпечує створення умов для прояву особистісної ініціативи та самостійності кожного студента у процесі фахової підготовки спеціальності 263 «Цивільна безпека».

Принцип співробітництва під час професійної підготовки та принцип створення сприятливого середовища реалізуються завдяки створенню атмосфери демократії, відкритості, свободи творчості, довіри та взаєморозуміння між студентами та викладачами через формування позитивного довірливого ставлення студентів до освітнього середовища, у якому відбувається процес їхньої професійної підготовки.

Принцип самоорганізації, принцип співробітництва під час професійної підготовки та принцип створення сприятливого середовища, принцип гуманізації та гуманітаризації професійної підготовки фахівців реалізуються у процесі професійної підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» протягом усього терміну підготовки бакалаврів. *Принцип гуманізації та гуманітаризації професійної підготовки фахівців* реалізується унаслідок постійної взаємодії викладача та студента на принципах гуманізму та демократії.

Принцип духовності як психолого-педагогічний принцип забезпечення фахової підготовки студентів нами розглядається як найактуальніший в умовах сучасної духовної кризи. Цей принцип має реалізовуватись на засадах прерогативи абсолютних моральних цінностей (Добро, Істина, Віра, Краса) [3, 5]. Принцип духовності забезпечує формування у студентів таких цінних властивостей особистості як творця культури, здатного до самоаналізу та саморефлексії на засадах загальнолюдських моральних цінностей. *Принцип громадянськості й патріотизму*, сформульований Васяновичем Г. П., реалізація якого сприяє формуванню у студентів як майбутніх професіоналів – любові до власного народу, відповідального ставлення до долі вітчизни, національної гордості та шани до інших народів [3].

Принципи професійної підготовки представляють собою теоретичне узагальнення практичного досвіду фахової підготовки, яке характеризується наявністю професійно орієнтованих цілей, завдань, змісту, форм, методів, способів, засобів, критеріїв ефективності та умовами реалізації. Реалізація групи принципів професійної підготовки забезпечується організацією навчального процесу в умовах сучасного вітчизняного закладу вищої освіти, яка побудована на засадах демократії, відкритості, варіативності, неперервності, орієнтацію на майбутню професійну діяльність.

1.2 Загальнодидактичні принципи професійної підготовки студентів

У світлі аналізу проблеми психолого-педагогічних принципів забезпечення фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» варто розглянути ще таку групу принципів забезпечення професійної підготовки фахівців в умовах університету, як: принцип науковості; систематичності та послідовності викладу змісту; свідомості й активності у навчанні; зв'язку навчання з практикою. Звичайно, що такий підхід є доволі умовним, бо будь-яка професійна підготовка ґрунтується на усій множині загальнодидактичних принципів навчання.

Принцип науковості змісту та методів навчання є провідним принципом професійної підготовки фахівців у вищій школі. Згідно з цим принципом зміст професійної підготовки має відповідати сучасному стану науки, визначати оволодіння методами наук, наукових явищ і фактів, він передбачає використання стандартних методів, методик і технологій: загальнонаукові методи пізнання та дослідницької діяльності: спостереження, опитування, тестування та вимірювання; словесні, наочні та практичні методи; технології організації та проведення моніторингу небезпечних і шкідливих виробничих чинників; інформаційно-комунікаційні технології, а також спеціальні інструменти та обладнання; сучасне інформаційно-комунікативне обладнання; спеціалізоване програмне забезпечення, яке є релевантним для нашої освітньої програми.

Принцип систематичності та послідовності викладу змісту професійної підготовки фахівців у сучасному університеті передбачає організацію навчального процесу як логічну, чітку систему, яка забезпечує наступність змісту професійної підготовки, сприяє формуванню нових знань і компетентностей спираючись на їх попередні результати навчання.

Принцип свідомості й активності у навчанні та принцип зв'язку навчання з практикою передбачають усвідомлення студентом цілей фахової підготовки, планування та організацію власної діяльності у вирішенні конкретних практичних завдань.

Принцип професійної спрямованості загальноосвітніх і загально технічних навчальних дисциплін передбачає організацію професійної підготовки на засадах орієнтації на майбутню професійну діяльність студентів [3, 9, 10].

Принцип поєднання професійної та фундаментальної підготовки. Професіоналізація та фундаменталізація розглядаються як дві протилежні складові за напрямом розвитку змісту професійної освіти в умовах сучасного університету, але вони, є, безумовно, складовими єдиного дидактичного принципу, який має бінарну структуру Ці дві тенденції мають

взаємодоповнювальний характер і розглядаються як «єдине ціле на тлі розвитку сучасного університету»[2]. Фундаменталізація забезпечує неперервний характер професійної освіти, гуманізацію, гуманітаризацію та інформатизацію фахової підготовки студентів у сучасному університеті.

Група дидактичних принципів професійної підготовки визначають головні

положення організації професійного навчання і забезпечують фундаментальну та професійну підготовку майбутніх фахівців.

2. ДОСЛІДНА ЧАСТИНА

2.1 Реалізація психолого-педагогічних принципів в умовах професійної підготовки студентів

Розглянемо кожний з зазначених вище принципів у ракурсі психолого-педагогічного забезпечення фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» на базі кафедри «Охорона праці, цивільна та промислова безпека» (далі – кафедра ОПЦПБ) Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

З метою розвитку системи професійних мотивів та інтересів на кафедрі ОПЦПБ зі студентами, починаючи з першого курсу, проводяться бесіди про особливості майбутньої професійної діяльності, анкетування «До якого типу професійної діяльності ви схильні?», яку складено за Є. О. Климовим. За допомогою цієї методики у студентів виявляються спрямованість інтересів до різних типів діяльності: «людина-природа», «людина-техніка», «людина-знакова система», «людина-художній образ», «людина-людина». Авторами цієї статті проводиться робота у напрямку доповнення зазначеної вище методики розділом «Психологічні вимоги до професії» для кожного з п'яти напрямів діяльності. У цьому розділі планується вказати, які саме психологічні якості необхідно мати та розвивати у собі для успішної діяльності у відповідній групі професій. Саме такий підхід, на наш погляд, ставить перед кожним студентом

особистісні цілі та задачі щодо розвитку власних психологічних властивостей для подальшої успішної професійної діяльності.

Принцип особистісно орієнтованого підходу. Формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачам вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека» забезпечується за допомогою індивідуального навчального плану студента (в університеті діє Порядок ведення індивідуального навчального плану студента (наказ ректора КрНУ від 06.11.2019 р. № 301-1), в якому зазначаються перелік та послідовність вивчення навчальних дисциплін, обсяг навчального навантаження студента (усі види освітньої діяльності), типи індивідуальних завдань, вид семестрового оцінювання, обов'язкові навчальні дисципліни, навчальні дисципліни за вибором студента (процедура формування яких викладена у Положенні про формування та процедуру вибору навчальних дисциплін розділу «Навчальні дисципліни за вибором студента» навчальних планів освітніх ступенів бакалавра, магістра в межах нормативно встановлених термінів підготовки фахівців певного освітнього рівня та навчальні дисципліни, що вивчаються додатково.

Реалізація зазначеного вище принципу забезпечується унаслідок формування відносно невеликих за чисельністю академгруп 12–20 осіб, підбором досвідчених кураторів з числа викладачів кафедри, регулярним проведенням кураторських годин, вивченням особових справ студентів, постійною роботою з батьками. Викладачами кафедри проводяться індивідуальна робота зі студентами: індивідуальні консультації, варіативність завдань на практичних заняттях, лабораторних і курсових роботах. З метою вивчення індивідуальних особливостей студентів на кафедрі проводиться анкетування, опитування, індивідуальні бесіди. Організовано постійне спілкування викладачів зі студентами через мережу Інтернет (електронна пошта, Viber-групи).

Для студентів, які пропустили заняття, складається індивідуальний план ліквідації прогалин у знаннях та академзаборгованостей. Студенти заповнюють

індивідуальні навчальні плани, де зазначаються перелік і послідовність вивчення навчальних дисциплін, обсяг навчального навантаження студента (усі види освітньої діяльності), типи індивідуальних завдань, вид семестрового оцінювання, обов'язкові навчальні дисципліни, навчальні дисципліни за вибором студента. Індивідуальний навчальний план формується студентом особисто згідно з освітньою програмою спеціальності 263 – «Цивільна безпека». Куратор академгрупи надає студенту відповідну інформацію й необхідний матеріал: навчальний план, перелік навчальних дисциплін за вибором, бланк заяви для заповнення плану. Зміст дисциплін вільного вибору студентів орієнтований на задоволення їх освітніх і культурних потреб і включає додаткову фундаментальну та спеціальну підготовку.

Отже, фахова підготовка студентів спеціальності 263 «Цивільна безпека» на кафедрі ОПЦПБ передбачає імплементацію практик студентоцентрованого навчання в освітній процес, а саме: у процесі розробки освітніх програм урахувалися рекомендації та пропозиції студентів і потенційних роботодавців. Зміст освітніх програм передбачає вибір дисциплін, гнучкість навчальних траєкторій, різноманітні методи подачі матеріалу, застосування педагогічної інноватики, реагування на скарги і пропозиції учасників освітнього процесу. Відповідно до результатів опитувань, здобувачі вищої освіти задоволені методами навчання і викладання. Вибір форм, методів навчання і викладання регламентується документом університету «Кодекс якості Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського».

Принцип самоорганізації, принцип співробітництва під час професійної підготовки та принцип створення сприятливого середовища, принцип гуманізації та гуманітаризації професійної підготовки фахівців є важливими психолого-педагогічними принципами у процесі фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека». Ця група принципів реалізується шляхом посилення впливу блоку гуманітарних наук (українознавство, філософія, іноземна мова, соціально-економічні основи охорони праці, психологія

праці та її безпека, правове регулювання суспільних відносин в Україні). Як видно з переліку зазначених вище дисциплін принцип гуманітаризації реалізується у процесі викладання дисциплін загальної підготовки та професійної підготовки.

Фахова підготовка студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» на кафедрі ОПЦПБ ґрунтується на принципах академічної свободи як для викладачів, так і для студентів, самоорганізації студентів, тісного співробітництва та взаєморозуміння між викладачами та студентами. Організація навчально-виховного процесу передбачає максимальну варіативність і вільний вибір змісту, форм і методів власної навчальної, методичної та наукової роботи, урахування свободи слова і творчості, залучення студентів до науково-дослідної, пошукової роботи як на заняттях, які регламентовані розкладом занять, так й у поза навчальний час у наукових гуртках.

Академічні працівники (науково-викладацький склад кафедри) мають можливість повністю реалізувати принципи академічної свободи, оскільки передбачається їх максимальна варіативність, урахування свободи слова і творчості, можливість вільно обирати зміст, форми і методи своєї навчальної, методичної та наукової роботи, залучати студентів до науково-дослідної, пошукової роботи як на заняттях, що регламентовані розкладом занять, так й у поза навчальний час у наукових гуртках. Методи навчання і викладання за освітніми програмами, у повному обсязі дозволяють реалізувати принципи академічної свободи, які висвітлені у відповідних нормативних документах університету. Урахування інтересів здобувачів вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» в аспекті дотримання принципів академічної свободи виражається вільним вибором освітніх компонентів. Саме за таких умов у студентів формується цілісна картина світу, професійно орієнтовані інтереси та мотиви, цілі та цілісні орієнтації.

Принцип духовності, принцип громадянськості й патріотизму реалізуються, головним чином, у процесі позанавчальної роботи зі студентами.

З метою стимулювання підвищення рівня її соціальної активності, сприяння формуванню активної життєвої позиції в університеті проводиться різноманітна виховна робота: тематичні виставки, вечори, бесіди на патріотичну тематику, зокрема, присвячених Революції Гідності, землякам – героям Небесної Сотні. Студенти спеціальності 263 «Цивільна безпека» були залучені до вебінарів, наприклад «Університетська соціальна відповідальність після пандемії COVID-19», який відбувся 20 листопада 2020 р. На цьому заході, зокрема, було розглянуто можливі сценарії розвитку концепції соціальної відповідальності університету як результат сучасного досвіду управління університетом в умовах пандемії та забезпечення ефективного здійснення освітньої та наукової діяльності.

Отже, зазначені вище принципи пов'язані між собою певною спорідненістю та логічною послідовністю, група цих принципів реалізується у процесі забезпечення фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» завдяки індивідуальному відбору змісту навчання (частка навчальних дисциплін за вибором студента становить біля 30%), підбору та відбору форм (лекції, практичні заняття, лабораторні роботи, індивідуальні консультації, наукові гуртки, курсові проекти), сполученню фронтальних, групових та індивідуальних методів (бесіди, опитування, анкетування, дослідження, пошук), самостійній роботі, створенню атмосфери взаєморозуміння між учасниками навчального процесу (викладачі, студенти, батьки, роботодавці).

2.2 Реалізація загальнодидактичних принципів в умовах професійної підготовки студентів

Принцип науковості змісту та методів навчання в умовах професійної підготовки фахівців спеціальності 263 – «Цивільна безпека» реалізація цього принципу здійснюється завдяки залученню студентів до наукових досліджень у межах тем досліджень кафедри ОПЦПБ: оцінювання еколого-економічної

ефективності застосування нейтралізаторів у різних конструкціях свердловинних зарядів під час вибухів на відкритих кар'єрах; оцінювання рівнів ризику виникнення професійних захворювань на підприємствах важкої промисловості; розробка технологічної документації з безпеки праці та пожежної безпеки проекту виконання робіт огляду, випробування та обстеження дробарок та інші. Результати досліджень подані за участю студентів і викладачів у тезах доповідей і статтях на науково-практичних конференціях, наукових семінарах, а також щорічного Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт «Цивільна безпека (Охорона праці)». Зокрема, у квітні 2020 р. студент групи ЦБ–16–1з Лисенко В. В. з темою «Роль захисного вимкнення напруги в зниженні ризику електротравми» отримав дипломом II ступеня студентських наукових робіт з охорони праці (науковий керівник Губачов О. І.).

Принцип систематичності та послідовності викладу змісту професійної підготовки фахівців реалізується, зокрема, через регулярне обговорення на засідання кафедри питання щодо послідовності викладу змісту професійних дисциплін під час складання освітньо-професійних програм, навчальних і семестрових планів під час проведення засідань кафедри ОПЦПБ, науково-практичних семінарів за участю роботодавців, студентів і викладачів. Так, навчальним планом спеціальності 263 «Цивільна безпека» передбачено послідовність і наступність процесу фахової підготовки студентів – викладання дисциплін розділу професійної підготовки починається з дисциплін, зміст яких служить «підґрунтям» для подальшого формування наступних знань і компетентностей. Згідно з розробленою структурно-логічною схемою дисциплін зі спеціальності 263 «Цивільна безпека» на першому та другому курсах студенти вивчають такі дисципліни «Вступ до спеціальності», «Безпека життєдіяльності», «Метрологія, стандартизація та акредитація з питань цивільної безпеки», «Теорія ризиків і управління», «Теорія горіння та вибуху», «Пожежна безпека виробництв». На старших курсах студенти вивчають блок дисциплін, зміст яких побудований на знаннях і навичках названих вище

дисциплін, а саме: «Прогнозування та оцінка стану під час надзвичайних ситуацій», «Організація наглядової діяльності у галузі цивільної безпеки», «Безпека експлуатації будівель, споруд та інженерних систем», «Організація та технічне забезпечення аварійно-рятувальних робіт», «Атестація робочих місць за умовами праці», «Розслідування, облік і профілактика нещасних випадків, професійних захворювань та аварій» та інші. Як видно, зміст дисципліни старших курсів спрямовано на формування результатів навчання, які безпосередньо є необхідними для успішної професійної діяльності головних напрямів фахової підготовки: охорона праці, промислова безпека, цивільна безпека. Така ж логіка існує під час вивчення кожної окремої дисципліни, яка послідовно складається з окремих тем, які поєднуються в модулі – зміст кожної вивченої теми або модулю є «фундаментом» для побудови нових знань і компетентностей з наступної теми.

Отже, зміст фахової підготовки студентів спеціальності 263 «Цивільна безпека» побудований так, що кожна наступна дисципліна, або її окрема тема, є логічним продовженням попередньої, як за змістом, так і за характером і способом пізнавальної діяльності.

Принцип свідомості й активності у навчанні та принцип зв'язку навчання з практикою реалізуються, зокрема, завдяки запровадженню частини виїзних практичних занять на профільні підприємства м. Кременчука (Управління Держпраці у Полтавській області, ТОВ. «Профеколог», науково-виробниче підприємство «Фероліт», Державна служба з надзвичайних ситуацій, Асоціація цивільного захисту, виробничо-комерційна фірма «Радон»), залученню фахівців профільних підприємств до процесу фахової підготовки студентів на базі кафедри. Так, до викладання окремих дисциплін професійної підготовки залучено Начальника навчального пункту Аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління Державної служби надзвичайних ситуацій України у Полтавській області, співавтора цієї статті, Головача Л. В. Усе це сприяє підвищенню рівня мотивації студентів щодо здобуття професії, стимулює їхню пізнавальну активність під час занять,

створює умови для свідомого ставлення майбутнього фахівця до навчання та подальшої професійної діяльності.

Отже, упровадження до процесу фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» елементів бінарного навчання – поєднання теоретичної підготовки з систематичною практичною підготовкою на базі профільних підприємств регіону та залученням фахівців підприємств до професійної підготовки, що створює умови для успішної реалізації таких психолого-педагогічних принципів як свідомість та активність у навчанні та принципу зв'язку навчання з практикою.

Принцип професійної спрямованості загальноосвітніх і загально технічних навчальних дисциплін реалізується завдяки залученню, насамперед, викладачів відповідних профільних кафедр різних факультетів, які здійснюють фахову підготовку студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека». До першої групи навчальних дисциплін забезпечення фахової підготовки студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека» належать: українознавство, іноземна мова, філософія. Під час вивчення іноземної мови (англійської, німецької) приділяється увага вивченню термінології з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, виробничої санітарії, проблем забезпечення цивільної безпеки; під час практичних занять застосовуються професійні терміни з цивільної та промислової безпеки, окремі тексти також стосуються проблем безпеки виробничих процесів. Під час вивчення філософії та українознавства викладачі на практичних і семінарських заняттях звертають увагу на негативні особливості менталітету українського народу щодо ставлення до особистісної безпеки – подекуди «нехтування» ретельним дотриманням правил безпеки (у побуті та на роботі). Студентам доводять думку про те, що особистісна безпека є ґрунтовним принципом існування сучасної людини у цивілізованій країні. Звичайно у цьому аспекті підготовки майбутніх фахівців спеціальності 263 – «Цивільна безпека» є чимало проблем. Так, в умовах «запоточення» лекцій, зокрема, з філософії та українознавства, для студентів різнопрофільних спеціальностей приділяти суттєву увагу професійному спрямуванню змісту

професійної підготовки доволі проблематично. Саме тому «акцент» реалізації принципу професійної спрямованості з цивільної безпеки під час вивчення загальноосвітніх навчальних дисциплін перенесено на семінарські та практичні заняття. Аналогічна робота проводиться під час викладання загально технічних навчальних дисциплін (вища математика, фізика, хімія, екологія), що буде розглянуто нижче.

З метою зміцнення зв'язку між теоретичним навчанням та практичною складовою фахової підготовки майбутніх спеціалістів кафедра ОПЦПБ залучає до аудиторних занять професіоналів-практиків, експертів галузі безпеки праці та цивільної безпеки, представників роботодавців, перш за все, під час виїзних практичних занять на території підприємств і організацій, таких як ДСНС України у Полтавській області, ПрАТ «Укртранснафта», ПрАТ «Полтавський ГЗК» та інші. Запрошуючи їх регулярно читати лекції, проводити практичні заняття та лабораторні роботи для студентів спеціальності на базі кафедри, зокрема, фахівцями фірми ТОВ «Профеколог» (м. Полтава) було проведено практичні заняття з дисциплін «Метрологія, стандартизація та акредитація в охороні праці» та «Промислова екологія»; лекція за участі головного державного інспектора сектору розслідування, аналізу та обліку аварій і виробничого травматизму Управління Держпраці у Полтавській області Невмержицької В. Г.

Принцип поєднання професійної та фундаментальної підготовки. Якщо розглядати навчальний план підготовки фахівців спеціальності 263–«Цивільна безпека» з точки зору вищеназваного принципу, то можна допустити, що фундаментальну частину змісту професійної підготовки забезпечують переважно викладачі інших факультетів: українознавство, іноземна мова, вища математика, фізика, загальна хімія, філософія. Випускова кафедра ОПЦПБ, яка забезпечує підготовку фахівців спеціальності 263 – «Цивільна безпека», проводить важливу роботу узгодження робочих навчальних програм з цих навчальних дисциплін, які викладають викладачі інших факультетів – фундаментальні знання мають бути основою, підґрунтям для побудови системи

професійних знань і компетенцій у майбутніх фахівців. Так, для корегування змісту викладання дисципліни «Фізика» кафедра рекомендувала розглядати такі фундаментальні розділи фізики, як «Закономірності розсіювання теплової енергії та теплообмін», «Фізична природа електроструму», «Закони електроструму», «Магнітне та електромагнітне поле», «Барометричний тиск», «Температура», «Вологість повітря». Саме ці «блоки» фундаментальних знань з фізики дозволяють «збудувати» систему прикладних знань з контролю параметрів мікрокліматичних умов на робочому місці, яка розглядається під час вивчення навчальних дисциплін професійного спрямування («Гігієна праці та виробнича санітарія», «Моніторинг і керування техногенними та виробничими чинниками», «Електротехніка та запобігання аварій в електроустановках»). Під час узгодження робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «Загальна хімія» особлива увага приділяється таким питанням, як: розчини, розчинність, електроліти та електропровідність розчинів, фізико-хімічні властивості кислот, лугів і небезпечних для людини солей, інших агресивних речовин та правила роботи з ними. Ці знання та навички забезпечують формування необхідних професійних компетенцій з професійних навчальних дисциплін («Теорія горіння та вибуху», «Гігієна праці та виробнича санітарія», «Медицина надзвичайних ситуацій та катастроф»).

ВИСНОВКИ

1) Досліджені аспекти забезпечують фахову підготовку студентів спеціальності 263 – «Цивільна безпека»: дидактичні (зміст, форми, методи, засоби), психолого-педагогічні (особистісно орієнтовний підхід, особливості розвитку особистості у процесі професійної підготовки, вивчення та врахування індивідуальних особливостей студентів), соціальні (активне використання матеріально-технічної бази профільних підприємств регіону, залучення фахівців профільних організацій);

2) Визначено групу загальнодидактичних принципів забезпечення фахової підготовки в умовах університету: свідомості й активності у навчанні; зв'язку навчання з практикою; принципу науковості; особистісно орієнтованого підходу; самоорганізації студента у навчальному процесі; співробітництва в процесі навчання «студент-студент», «студент-викладач»; духовності; громадянськості й патріотизму; створення сприятливого середовища;

3) Виокремлено групу принципів професійної підготовки студентів: поєднання професійної та фундаментальної підготовки; професійної спрямованості загальноосвітніх і загальнотехнічних дисциплін; систематичності та послідовності викладу змісту професійної підготовки; оптимального співвідношення індивідуального, особистісного і професійного розвитку; гуманізації та гуманітаризації професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вінтюк Ю. В. Принципи формування професійної компетентності майбутніх психологів. *Молодий учений*. Херсон. 2017. № 6 (46). С. 216 – 221.
2. Губачов О. І. Фундаменталізація змісту професійної підготовки студентів у багатопрофільному університеті. *Інженерні та освітні технології*. Кременчук. 2017. № 3 (19). С. 97 – 102.
3. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Коваль М. С., Коваль І. С. Загальнодидактичні принципи формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах. *YoungScientist*. Львів. 2018. № 12 (64). С. 95 – 99.
5. Кремень В. Г. Якісна освіта як вимога ХХІ століття *Проблеми та перспективи національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. Харків: НТУ «ХПІ», 2007. Вип. 15–16 (19–20). С. 3–10.

6. Новиков А. М. Постиндустриальное образование : монография. Москва: Эгвес, 2008. 136 с.
7. Никифоров В. И., Сурыгин А. И. Теория и практика высшего профессионального образования. Термины, понятия и определения : учебно-методическое пособие. СанктПетербург: Изд-во Политехн. ун-та, 2009. 141 с.
8. Педагогика: учебное пособие для студентов пед. ин-тов / Ю. К. Бабанский и др. под ред. Ю. К. Бабанского. 2-е изд., доп. и перераб. Москва: Просвещение, 1988. 479 с.
9. Повстин О. В. (2018) Специфічні принципи підготовки фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 82(1). С. 161–166. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2018_82\(1\)_35\(20.09.2020\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2018_82(1)_35(20.09.2020)).
NRL:
10. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентноспроможних фахівців : монографія / Дегтярьова Д. С. та ін. за ред. Руденко Л. А. Київ: 2012. 170с.
11. Psychological and Pedagogical Aspects of Identifying the Professional Abilities in Electrical Engineering of Listeners of the Pre-University Training Course. Nykyforov, V., Pasenko, A., Antonova, E., Hubachov O., Sukach, S., Bredun, Y. Proceedings of the International Conference on Modern Electrical and Energy Systems, MEES 2019, pp. 406–409, 8896502